

FERICIREA-ELEMENT DE REFLECȚIE PERENĂ A FILOSOFILOR

Elena CHEIBAȘ

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: În acest rezumat vom putea înțelege semnificația termenului "fericire". Vom găsi răspuns la întrebările : Ce este fericirea? Unde putem căuta fericirea? Ce semnifică fericirea pământească? Care sunt intențiile și obiectivele vitale trădate de conduită a oamenilor, ce cer ei de la viață, spre ce tind ei? Toți oamenii doresc să fie fericiți; toți, fără excepție. Unii au căutat fericirea în autoritate, alții în cercetări și științe, alții în voluptăți. Căutarea fericirii nu este așadar, o problemă simplă, care își poate găsi un răspuns direct și univoc. Putem spune că fericirea o putem dobândi și se poate realiza pe calea cunoașterii. Acesta este mesajul textului care urmează.

Cuvinte cheie: Fericire, credința, su et, scop, demnitate, înțelepciune, absolut, existență.

Toți oamenii doresc să fie fericiți. Fiecare dintre noi caută să evite suferința, necazurile, ne este mai ușor să spunem ce îl face pe cineva să fie nefericit decât ce l-ar face să fie fericit. Diferitele concepții despre fericire se disting, în primul rând, prin felul în care este înțeleasă natura acesteia. Uneori, natura este concepută ca o idee foarte înaltă, un ideal îndepărtat, deasupra puterilor noastre de a o dobândi. Solon, unul din cei șapte înțelepți ai Antichității, consideră că nimeni nu este fericit cât timp trăiește, căci oricând se pot abate asupra lui nenorocirile, trebuie să așteptăm sfârșitul vieții cuiva ca să putem spune dacă a fost fericit. În lipsa adevăratei fericiri, oamenii se pot consola cu urmele ei palide: bucuria, plăcerea, gloria, prestigiul, prosperitatea. Kant considera de asemenea, că fericirea este un ideal. Dar prin aceasta, Kant nu înțelegea că fericirea este de neatins ci, mai degrabă, că noi nu suntem în măsura să judecăm ce ar trebui să facă oricare om ca să devină fericit. În general e imposibil să spunem ce-i trebuie fiecăruia ca să fie fericit.

Fericirea este un scop al tuturor oamenilor, însă niciodată nu vom putea spune care sunt mijloacele prin care cineva ar atinge fericirea în mod sigur. În acest sens, spune Kant, ea rămâne doar un ideal. Unii filosofi au socotit însă că fericirea nu înseamnă să te afli într-o anumită stare sufletească; fericirea constă în ceea ce înfăptuim, în acțiune, în activitatea noastră. Aristotel argumenta că, dacă fericirea ar fi o stare sufletească, atunci un om care și-ar petrece toată viața dormind ar trebui considerat fericit - căci fără îndoială somnul este o stare sufletească plăcută. După Aristotel, fericirea este acea activitate care are drept rezultat acte de dreptate, de curaj, de prietenie, de cunoaștere. Platon de exemplu, considera că sufletul are trei părți: o parte rațională, prin care judecăm, învățăm; o parte pasională sau înflăcărată, care se exprimă, de pildă atunci când cineva este mânios, și o parte apetență, prin care omul pofteste, vrea să-și satisfacă plăcerile. Fericirea completă a omului, scria la rândul lui Aristotel, constă în activitatea de cunoaștere proprie părții raționale a sufletului.

Alți filosofi socotesc însă că fericirea depinde de ceilalți; doar celălalt ne poate face fericit; nu există fericire solitară. Din alte perspective, se consideră că fericirea individuală depinde într-o mare măsură de societatea în care trăim; uneori, oamenii nu au posibilitatea să își asigure un minim decent de viață - nu au deci posibilitatea să înlăture suferința, durerea. Căutarea fericirii nu este, așadar, o problemă simplă, care își poate găsi un răspuns direct și univoc. Instinctul ne spune că trebuie să căutăm fericirea noastră în noi. Pasiunile ne împing înspre afară. Războiul lăuntric al rațiunii împotriva pasiunilor a făcut ca cei care au voit să aibă pacea să se împartă în două secte. Unii au voit să renunțe la pasiuni și să devină dumnezei; ceilalți au voit să renunțe la rațiune și să devină vite. Dar nici unii, nici ceilalți n-au putut-o face; și rațiunea rămâne totdeauna în picioare, acuzând nedreptatea pasiunilor care tulbură odihna celor ce li se abandonează; și pasiunile sunt totdeauna vii, chiar și în sufletul acelor care fac efortul de a renunța la ele.

Mulți filosofi au argumentat că între fericire și stările de plăcere există o strânsă legătură. Reciproc susțin ei, fericirea nu este ceva în plus față de plăcere. Așa cum scria Epicur, scopul tuturor acțiunilor noastre este să fim eliberați de suferința și frica și după ce am atins acest țel furtuna sufletului e potolită, iar ființa respectivă n-are nevoie să umble după ceea ce-i lipsește, nici să caute altceva prin care să fie suplinită fericirea sufletului și a corpului.

Se povestește despre Aristip din Cyrene că "se bucură de clipa de față și nu își dădea osteneala să-și procure o plăcere care nu era prezentă". Scopul pe care îl urmărim în orice acțiune, credea el, este plăcerea prezentă; iar fericirea nu e nimic altceva decât suma tuturor plăcerilor pe care le trăim în cursul vieții. Atunci când spunem că plăcerea este scopul vieții, nu înțelegem plăcerile vicioșilor sau plăcerile ce constau din desfătări senzuale, ci prin plăcere înțelegem absența suferinței din corp și a tulburării din suflet.

Înțelepciunea, din ea izvorăsc toate celelalte virtuți, căci ea ne învață că nu putem duce o viață plăcută, dacă nu-i și o viață înțeleaptă, cumsecade și dreaptă. (Epicur, Scrisoarea către Menoiceus).

Suprimarea durerii, după cum a spus Epicur, nu li se pare deloc că-i plăcere, după cum absența plăcerii nu-i durere. Într-adevăr, susțin ei, atât plăcerea cât și durerea constau în mișcare, deoarece lipsa de durere este asemenea unui om care doarme. (În Diogene Laertios, Despre viețile și doctrinele filosofilor).

Prin cuvântul "fericire" se înțelege plăcerea sau absența suferinței; prin "nefericire" suferința sau absența plăcerii... Plăcerea și absența suferinței, iată singurele scopuri pe care ni le putem propune; iar toate lucrurile dezirabile, sunt de dorit fie pentru plăcerea însăși, fie ca mijloace de procurare a plăcerii, de înlăturare a suferinței. Dacă imperfecțiunea este de îndurat, și nu va fi gelosă pe ființa care nu are conștiință acestei imperfecțiunii... E mai bine să fii un om nemulțumit decât un porc satisfăcut sau un Socrate nefericit mai degrabă decât un imbecil mulțumit; iar dacă imbecilul sau porcul sunt de altă părere e fiindcă ei nu cunosc decât o parte a probleme...

În consecință, după principiul celei mai mari fericiri, scopul suprem este o viață lipsită pe cât posibil de durere, bogată pe cât posibil în plăcere, deopotrivă din punct de vedere al cantității, cât și al calității (J. St. Mill Utilitaristul).

Kant, așa cum am văzut, consideră că omul este scop în sine. Banii, sănătatea, bunurile materiale, celebritatea etc. sunt mijloace pe care oamenii le folosesc pentru a-și procura satisfacțiile. E de dorit fericirea pur și simplu pentru că e fericire sau pentru că e folositoare ca să obținem ceva? Noi considerăm că ceea ce este de dorit pentru sine reprezintă un scop mai desăvârșit, un asemenea scop pare să fie fericirea: pe ea o dorim totdeauna pentru sine și niciodată pentru altceva, pe când onoarea, plăcerea, inteligența și orice virtute le dorim atât pentru sine, cât și de dragul fericirii, pe care credem că prin intermediul lor, am putea-o atinge. Trebuie considerate mai degrabă o activitate, și dacă unele sunt în mod necesar alese în vederea altor lucruri, altele sunt demne de dorit în sine, este evident că fericirea trebuie situată printre activitățile demne de dorit în sine și nu printre cele alese în vederea altor lucruri; căci fericirea nu are nevoie de nimic, ea își ajunge sieși.

Viața fericită este, se pare, cea conformă cu virtutea. Or, conformă cu virtutea este o viața ce presupune eforturi serioase și nu una petrecută în joc. Și trebuie să spunem că lucrurile serioase sunt superioare celor vesele și amuzante, iar activitatea cea mai serioasă aparține totdeauna părții cele mai relevante din om și omului cel mai elevat. Prin urmare, activitatea a ceea ce este mai elevat este ea însăși superioară și deci cea mai aptă să aducă fericirea. (Aristotel, Etica nicomahică) Respectarea datoriei omului este condiția universală și unică a demnității de a fi fericit, iar această este una și aceeași cu datoria.

Fericirea vieții (prosperitatea noastră în genere) atârână de împrejurări, care de departe nu se află în întregime în puterea omului. De altfel, fericirea noastră rămâne întotdeauna numai o dorință, fără ca vreodată să poată deveni o speranță, dacă nu intervine o altă putere... care să împartă fericirea după meritele și vina oamenilor, care să poruncească întregii nature și să conducă lumea cu înțelepciune supremă, ceea ce înseamnă să credem în Dumnezeu... (I. Kant, Metafizica moravurilor).

Când întrebam unde putem căuta fericirea? noi presupunem că această căutare are sens și nu este "vânare de vânt". Această îndoială de principiu în legătură cu sensul oricărei încercări de a atinge fericirea, s-a reluat în variate forme de-a lungul întregii istorii a gândirii omenești, sfârșind precum în interpretarea lui Camus a mitului lui Sisif, în încercarea de a găsi un sens în însuși absurdul existenței. La rândul său, S. Freud proclama itangibilitatea fericirii: întreaga noastră viață, argumentează el, stă sub semnul principiului plăcerii. Satisfacerea nevoilor noastre nu ne procură decât plăcere de scurtă durată; de aceea, fericirea - ca stare permanentă, ori ca ideal atins - nu este posibilă.

Fericirea este realizabilă, în viața aceasta: a fi fericit înseamnă a te bucura de ceea ce ai, Ecclesiastul; sau, în cuvintele lui Epictet, omul fericit este acela ce trăiește în armonie cu lucrurile sau își acceptă în întregime destinul. Nici în creștinism fericirea nu este refuzată oamenilor; dar ea nu este în această lume. Fericirea lumească nu este scopul omului, nu este binele suveran, căci numai sufletul poate să se ridice la adevărata fericire - contemplarea lui Dumnezeu. Am văzut zbuciumul pe care l-a dat Dumnezeu fiilor oamenilor, ca să se zbuciume. Toate le-a făcut Dumnezeu frumoase și la timpul lor. El a pus în inima lor veșnicia, dar fără ca omul să poată înțelege lucrarea pe care o face Dumnezeu, de la început până la sfârșit. Atunci mi-am dat cu socoteală că nu este fericire decât să te bucuri și să trăiești în timpul vieții tale... Și mi-am dat seama că nimic nu este mai de preț pentru om decât să se bucure de lucrurile sale, căci aceasta este partea lui, fiindcă cine îi va da lui putere să mai vadă ceea ce se va întâmpla în urma lui? (Ecclesiastul, 3; 10-12; 19-22)

Care sunt intențiile și obiectivele vitale trădate de conduit oamenii, ce cer ei de la viață, spre ce tind ei? Nu ne vom înșela nicidecum dacă răspundem: ei aspiră la fericire, oamenii vor să devină și să rămână

fericiți. Aspirația aceasta are două fațede, un scop negativ și unul pozitiv: pe de o parte, evitarea durerii și a neplăcerii, iar pe de altă parte trăirea unor plăceri intense. Într-un sens mai restrâns, termenul "fericire" semnifică doar faptul că a fost atins cel de-al doilea scop. În corelația cu această dualitate a scopurilor, activitatea oamenilor poate lua două direcții, după cum ei încearcă de o manieră preponderentă sau chiar în mod exclusiv să realizeze unul sau altul dintre scopuri.

Ceea ce numim fericire în sensul cel mai strict al termenului, rezultă dintr-o satisfacere mai degrabă imediată a nevoilor care au atins o mare tensiune, ceea ce prin natura sa nu este posibil decât sub formă de fenomen episodic.

Astfel, capacitatea noastră de a fi fericiți este limitată prin contribuția noastră. În același timp, ne este mai puțin dificil să trăim nenorocirea. Suferința ne asediază din trei părți: din partea propriului nostru corp, care, sortit decăderii și disoluției, nu se poate dispensa de acele semnale de alarmă reprezentate de durere și de angoasă din partea lumii exterioare, care dispune de forțe invincibile și inexorabile pentru a se înverșuna împotriva-ne și a ne nimici; în fine, provine din raporturile noastre cu ceilalți oameni.

Nu-i de mirare dacă, sub presiunea acestor posibilități de suferință, omul se străduiește de obicei să-și reducă pretențiile la fericire... și dacă el se consideră fericit și numai scăpând de nenorocire și evitând suferința; într-un mod foarte general, sarcina de evitare a suferinței o izgonește pe ultimul plan pe aceea de obținere a plăcerii.

Dacă programul pe care ni-l impune programul fericirii nu este realizabil, ne este totuși permis să nu renunțăm la orice efort destinat să ne apropie de realizarea sa. Fiecare trebuie să caute prin el însuși modalitatea prin care să poată deveni fericit. Totul depinde de suma de satisfacție reală pe care fiecare o poate dobândi din lumea de afară, de măsura în care este capabil să devină independent și de puterea de care dispune spre a-și modifica după plac dorințele.

În această privință, determinanta va fi constituția psihică a individului. Omul cu caracter erotic va pune pe primul plan relațiile afective cu semenii, narcisitul înclinat să-și fie suficient lui însuși va căuta plăcerile esențiale printre acelea care provin din viața sa interioară, pe când omul de acțiune nu va pierde din vedere lumea exterioară cu care el este apt să-și măsoare puterea. (S. Freud, *Angoasa și civilizație*)

A trăi și a fi fericit. Bucuria se naște în inima omului, din sufletul său și este legată de virtuțile creștine ale acestuia: credința, nădejdea și dragostea. Doar, trebuie să admitem aceasta, omul este creștin în sufletul său, structura sa sufletească este plămădită din această fericită și mântuitoare stare, iar virtuțile și conștiința pe care le primește în dar sunt creștine. Căci sentimente precum iubirea, mila, bunătatea necondiționată, conștiința morală, lacrimile însele, omul însuși, așa cum este creat, toate acestea sunt dovada vie că Dumnezeu Cuvântul l-a înzestrat cu aceste calități creștine. (Traian Calistru)

Iar prin această structură sufletească se naște fericirea.

Bibliografie :

1. John Shand " *Introducere în filosofia occidentală* "București 1998 ;
2. Adrian-Paul Iliescu " *Filosofia* " București 1998;
3. " *Filosofie. Analize și interpretări* "București 1996 .